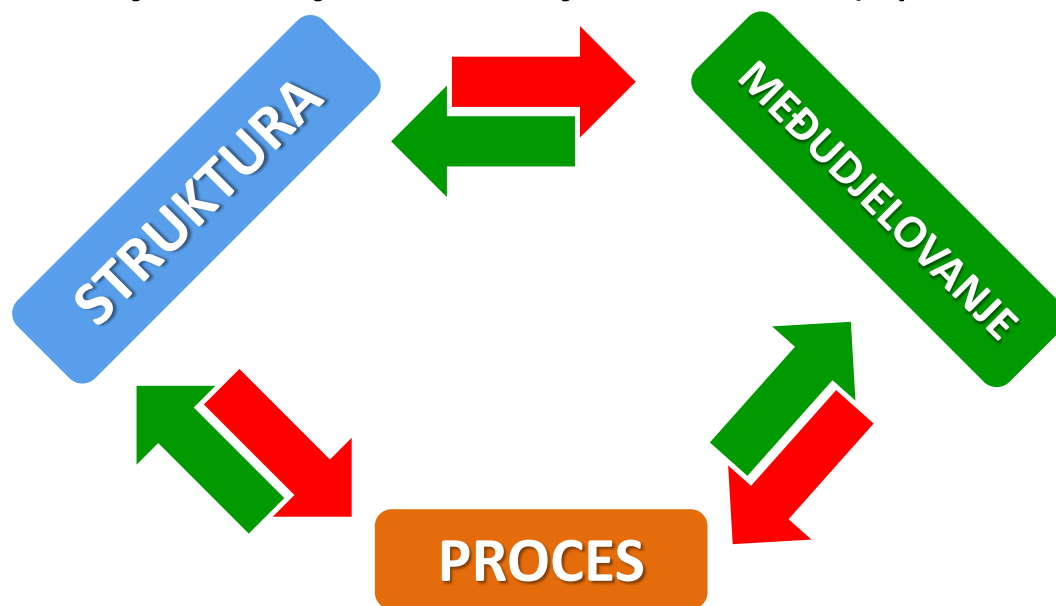

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI I NJIHOVI ELEMENTI

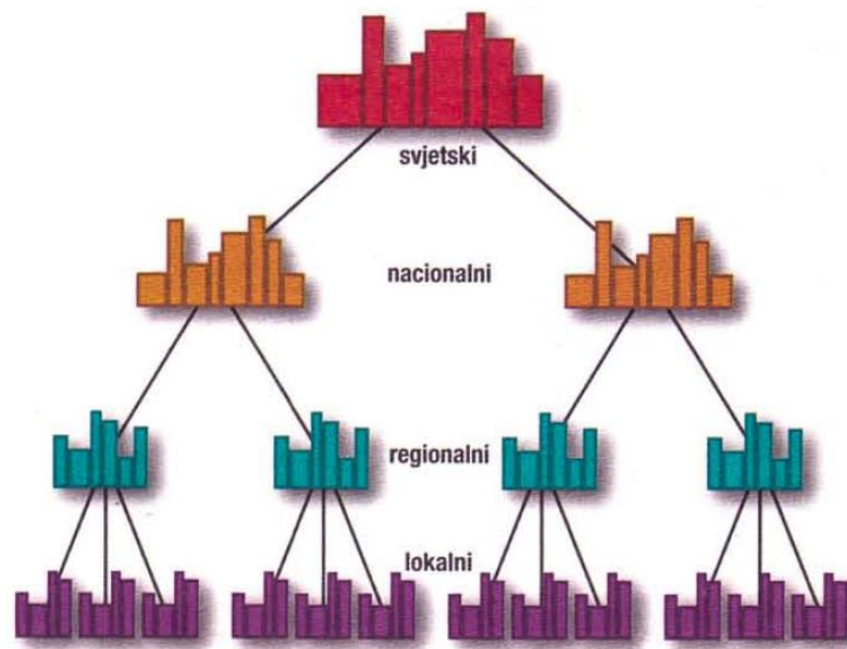
EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAV

- **sustav** je skup elemenata između kojih postoje određene veze i odnosi
- ekonomski prostorni sustav čine **struktura**, **međudjelovanje** i **proces**
 - **struktura** – razmještaj ekonomskih jedinica unutar jednog sustava na lokalnoj ili regionalnoj razini
 - **međudjelovanje** – očituje se kroz cirkulaciju ljudi, robe, kapitala i informacija između pojedinih mjesta u regiji
 - **proces** – promjena u lokacijskoj i regionalnoj strukturi kao posljedica djelovanja unutarnjih i vanjskih razvojnih faktora (npr. deagrarizacija)

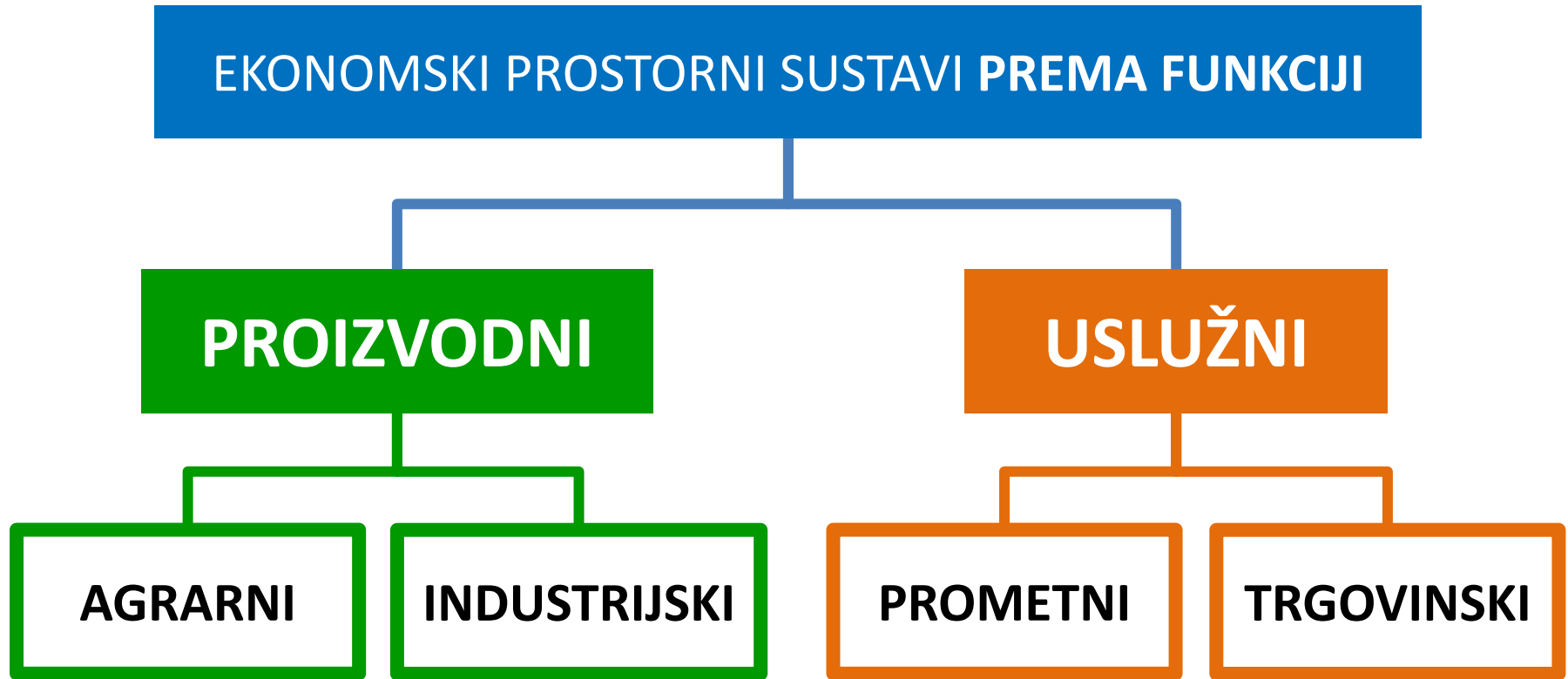
EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI **PREMA VELIČINI**

- **ekonomski prostorni sustavi prema veličini:**
 - **lokalni** (mjesni) – obuhvaća struktura ekonomskih djelatnosti, međudjelovanje i procese na području jednog naselja ili općine
 - **regionalni** – složenija struktura i procesi te intenzivnija cirkulacija robe, kapitala i ljudi karakteristična za područje jedne regije (npr. Lika, Istra)
 - **nacionalni** (državni) – još složeniji jer uključuje područje cijele države
 - **globalni** (svjetski) – prostorno najveći jer obuhvaća cijeli svijet

Hijerarhija ekonomskih prostornih sustava

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI **PREMA FUNKCIJI**

AGRARNI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

- važan je za osiguranje **prehrane** te **sirovina** za industrijsku preradu
- **pod sustavi unutar agrarnog sustava**: poljoprivreda (ratarstvo i stočarstvo), ribarstvo i šumarstvo
- faktori koji utječu na agrarni sustav:
 - **prirodni** – temperatura zraka, padaline, vjetar, nadmorska visina, nagib padina, vrsta tla i ekspozicija (prisojne i osojne padine)
 - **društveni** – socijalni, ekonomski i psihološki faktori
- što je razvijenost društva niža, utjecaj prirodnih faktora je veći
(zbog primjene zastarjele tehnologije u poljoprivredi)

Nagib tla (terase) – prirodni faktor

Vrsta tla i klima – prirodni faktori

Nagib tla (vinogradi) – prirodni faktor

DRUŠTVENI FAKTORI

– društveni faktori:

1. **socijalni** – posjednički odnosi, veličina posjeda i sustav nasljeđivanja
2. **ekonomski** – promet, tržište, kapital, tehnologija i državna uprava
3. **psihološki** – dobna struktura agrarnog stanovništva, znanje, iskustvo i ambicioznost stanovništva

Veličina posjeda – socijalni faktor
(nasljeđe)

Promet – ekonomski faktor

Ekstenzivna poljoprivreda u Maliju
– ekonomski faktori (tehnologija)

OBLICI POLJOPRIVREDE

- **oblici poljoprivrede:**
 1. prema **cilju proizvodnje:** samoopskrbrna i tržišna poljoprivreda
 2. prema **vrstama proizvodnje:** ratarstvo, stočarstvo i mješovita polj.
 3. prema **intenzitetu:** intenzivna i ekstenzivna poljoprivreda
 4. prema **pokretljivosti:** nomadska ili pokretna i sjedilačka (sedentarna)
- **intenzivna poljoprivreda**
 - **radom intenzivna** - velika količina rada, mala ulaganja kapitala, mali prinosi po poljoprivredniku (*npr. Indija*)
 - **kapitalom intenzivna** - mala količina rada, velika ulaganja kapitala, veliki prinosi po poljoprivredniku (*npr. Nizozemska, SAD...*)
- **ekstenzivna poljoprivreda** → mala ulaganja rada i kapitala

PRIMJERI SAMOOPSKRBNE POLJOPRIVREDE

RADOM INTENZIVNA POLJOPRIVREDA

PLANTAŽNI UZGOJ ČAJA - INDIJA

PLANTAŽNI UZGOJ KAVE - ETIOPIJA

UZGOJ PAMUKA U SAD-u – VISOK INTENZITET KAPITALA

UZGOJ RIŽE U INDIJI – VISOK INTENZITET RADA

**UZGOJ PŠENICE – VISOK INTENZITET KAPITALA
ULAGANJA U MEHANIZACIJU RADI VISOKE CIJENE RADA**

INTENZIVNO STOČARSTVO NA FARMAMA

EKSTENZIVNO STOČARSTVO NA RANČEVIMA

INDUSTRIJSKI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

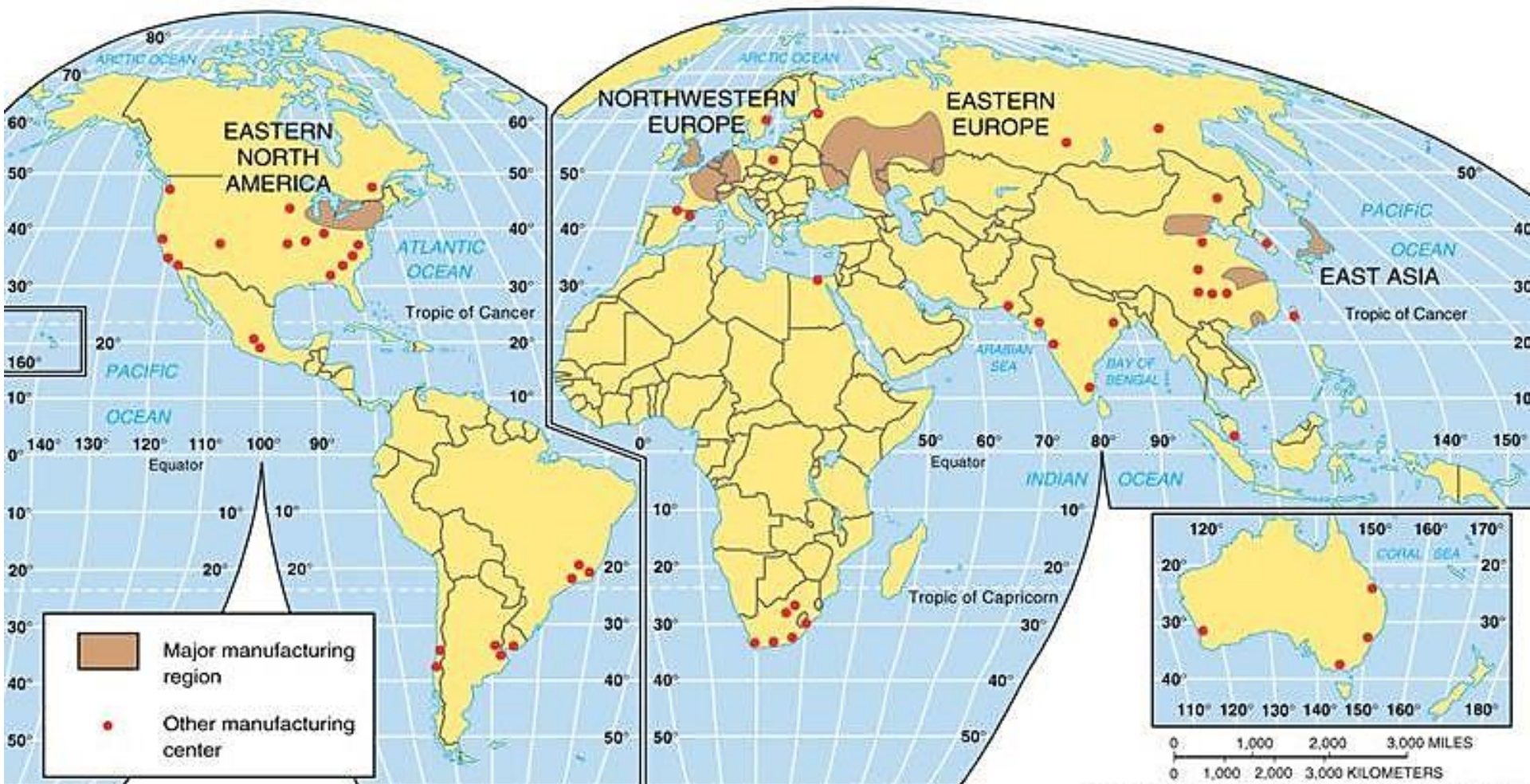
- industrijski ekonomski prostorni sustavi ovisni su o **lokaciji** koja se mijenjala kroz povijest
- na lokaciju industrije utječu:
 - **prirodno-geografski**
 - **demografski** (broj, struktura i cijena radne snage)
 - **tehničko-ekonomski** (sirovine, prometna infrastruktura, tehnologija)
 - **političko-ekonomski** (prostorno planiranje, zakoni)
 - **ostali** faktori (ekologija)
- za vrijeme 1. industrijske revolucije ind. pogoni su bili smješteni **uz izvore sirovine ili energije** dok su danas presudni **mikrolokacijski faktori** (radna snaga, tržište, porezi, ekološka ograničenja i dr.)

INDUSTRIJSKI CENTRI, ČVOROV I KOMPLEKSI

- industrija je u prostoru okupljena u **centre, čvorove i komplekse**
 - industrijski **centri** – ukupna industrija jednog grada koja može, ali ne mora biti međusobno povezana
 - industrijski **čvorovi** – industrija jednog ili više gradova čija je industrija međusobno povezana
 - industrijski **kompleksi** – geografski prostor u kojem su industrije međusobno povezane i uvjetovane

INDUSTRIJSKE **REGIJE, PODRUČJA, PARKOVI I KLASTERI**

- industrijske **regije** – dijelovi prostora u kojima je industrija glavni faktor preobrazbe prostora, a industrija je locirana u više središta (npr. sjevernohrvatska ind. regija)
- industrijska **područja** – više industrijskih regija (npr. japansko ind. područje koje obuhvaća više japanskih ind. regija)
- industrijski **parkovi** – na slobodnim površinama na rubovima gradova, s kvalitetnim komunikacijama
- industrijski **klasteri** – nastaju povezivanjem različitih kompanija i institucija na određenom prostoru

Industrijske regije svijeta

USLUŽNI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

- **PROMET** – djelatnost koja obuhvaća prijevoz ljudi i roba te prijenos energije i informacija s jednog mjesta na drugo
 - elementi prometne aktivnosti: **objekt** koji se prevozi, prijevozno **sredstvo** i prometni **put**
- **TRGOVINA** – djelatnost u kojoj pojedinci i poduzeća posreduju između proizvodnje i potrošnje (*kao kupci i prodavatelji dobara i usluga*)
 - **unutarnja** (trgovina na veliko i malo) i **vanjska trgovina** (izvoz, uvoz i tranzit)
 - **vanjskotrgovinska bilanca** – razlika između uvoza i izvoza

-
- industrijalizacija
 - urbanizacija
 - deagrarizacija
 - deruralizacija
 - deindustrijalizacija
 - tercijarizacija društva

SOCIJALNO-EKONOMSKI PROCESI

INDUSTRIJALIZACIJA

- **INDUSTRIJALIZACIJA** – proces razvoja industrije u nekom području
 - najintenzivnija je bila u 19. st i prvoj polovici 20. st
- **UTJECAJ INDUSTRIJALIZACIJE:**
 - povećanje udjela aktivnog stanovništva u **sekundarnim**, a smanjenje udjela u **primarnim** djelatnostima
 - porast dnevnih migracija iz sela u grad
 - utječe na **deagrarizaciju** i **deruralizaciju** okolnog seoskog područja
 - uzrokuje **urbanizaciju**

URBANIZACIJA

- **URBANIZACIJA** – proces rasta i razvoja gradova te širenje gradskog načina života
- urbanizacija i industrijalizacija su dva međusobno povezana procesa

URBANIZACIJA LONDONA (1700. – 1900.)

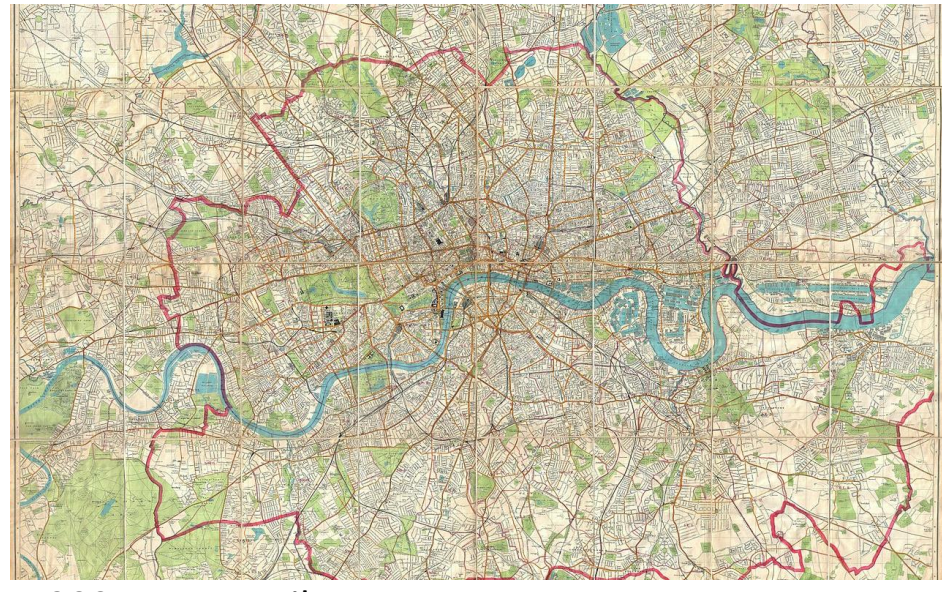
1700. g – oko 600 000 st.

1806. g – 885 000 st.

1862. g – 2,8 mil. st.

1900. g – 4,7 mil. st.

DEAGRARIZACIJA I DERURALIZACIJA

- **DEAGRARIZACIJA** – proces napuštanja **poljoprivrede** kao glavnog izvora prihoda
- **DERURALIZACIJA** – proces napuštanja **sela** (i preseljenje u grad)
- deagrарizacija i deruralizacija su međusobno povezani procesi, a uzrokovani su industrijalizacijom i urbanizacijom
- danas se oko 40% stanovništva svijeta bavi poljoprivredom

Deagrарizacija

Deruralizacija

Procesi deruralizacije - selo na Čičariji (gore desno), selo u Dalmatinskoj zagori (dolje desno), selo Oključina na otoku Visu (gore lijevo) i napušteno selo Živica u Lici (dolje lijevo)

TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA I DEINDUSTRIJALIZACIJA

- **TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA** – proces u kojem sve manje ljudi radi u industriji, a sve više u **uslužnim djelatnostima**
 - u razvijenim zemljama do 80% stanovništva radi u uslužnim djelatnostima
 - posljedica gospodarskog razvoja i razvoja potrošačkog društva
 - u razvijenim zemljama proces tercijarizacije je pri kraju, dok u slabije razvijenim tek počinje
- **DEINDUSTRIJALIZACIJA** – proces napuštanja **industrije**
 - sve manje ljudi radi u industriji (oko 20% stanovništva), ali industrijska proizvodnja ne opada (primjena nove tehnologije i robotizacija)